

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ БАГАТОРІВНЕВОГО ЗМІСТУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ПРИВАТНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ

У статті розкрито основний зміст профільного навчання та обґрунтовано його багаторівневості в загальноосвітній приватній школі України, висвітлено його основні компоненти, а також мету, зміст та структуру кожного рівня вивчення предмета.

The article is devoted to the determining of the contents of profile education and substantiation of its multilevels in Ukrainian private school of general education. The main components and the aim, the contents and the structure of levels are cleared up.

Запровадження профільного навчання у старшій загальноосвітній школі забезпечує виконання постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.00 № 1717 (1717 – 2000-п) “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання” та спрямоване реалізувати потреби старшокласників щодо їх майбутнього професійного вибору.

Профільне навчання старшокласників буде об’єктивно відповідати розвиткові європейського освітнього простору; орієнтуватися на диференціацію, варіативність, багатопрофільність, поєднувати загальноосвітню та професійну освіту. Основні цілі профільного навчання полягають у необхідності забезпечення умов рівного доступу до здобуття якісної загальноосвітньої профільної та допрофесійної підготовки учнівської молоді; виявленню та розвитку професійних інтересів; реалізації ідей неперервної освіти впродовж життя.

Приватні загальноосвітні навчальні заклади України – показник демократизації суспільства, чинник подолання державної монополії в галузі освіти. Приватні ЗНЗ, як прогресивне, динамічне та конкурентне щодо традиційної системи освіти явище, переконливо довели ефективність своєї альтернативи. Створення комфортних умов навчання та виховання, забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, запровадження нових форм і методів навчання – головні пріоритети діяльності приватного сектору вітчизняної освіти. В умовах економічної та методичної самостійності у приватних шкіл з’явилися унікальні можливості для педагогічного експериментування, створення нових педагогічних технологій, формування нового педагогічного досвіду.

Широкий аналіз наукових джерел засвідчив відсутність цілісних системних досліджень дидактичних засад профільного навчання не лише шкіл приватної форми власності, а й профільного навчання взагалі. Його вивчали здебільшого при висвітленні загальних теоретичних питань диференціації навчання вітчизняні дидакти Н.М. Бібік, О.І. Бугайов, М.І. Бурда, М.П. Гузик, О.К. Корсакова, С.П. Логачевська, Т.А. Логвіна-Бик, П.І.Сікорський. Важливим кроком у розв’язанні проблеми стали праці Н.О. Аніскіної, В.В. Гузеєва, С.Н. Рягіна, О.Я. Савченко, де розкриваються особливості проектування змісту профільного навчання в старшій школі на основі введення Державного стандарту.

Метою статті є науково-методичне обґрунтування багаторівневого змісту профільного навчання в приватній загальноосвітній школі України, його основних компонентів та рівнів вивчення предмета.

У приватній школі зміст, методи і форми профільного навчання, базуючись на особистісно-соціальному, диференційовано-діяльнісному підходах, мають свою специфіку, пов’язану з індивідуальними інтересами та нахилами школярів. Ця специфіка виражається в більшій частці особистісно спрямованої самостійної роботи учнів як на уроці, так і в позакласній роботі, в переважанні індивідуальних пошукових, а не репродуктивних методів навчання, в створенні особливої атмосфери довіри, співробітництва й співтворчості з

учителем, у розумінні цінності знань для майбутнього конструктивного учня. У зв'язку з особистісно-соціальним, диференційовано-діяльним підходами характерними особливостями роботи в старшій школі стає переважання в індивідуальній роботі методів учіння над навчанням, самостійне осмислення і засвоєння інформації, оволодіння певними вміннями й навичками. Вчитель перестає бути основним джерелом знань, а виступає не лише організатором самостійної роботи учнів, а, перш за все, її консультантом.

Специфіка формування змісту освіти у загальноосвітньому навчальному закладі приватної форми власності зумовлюється:

- рівнем розвитку духовної та матеріальної культури, науки, техніки в країні;
- змінами, що відбуваються в суспільному житті, економічних відносинах, організації праці;
- метою і завданнями діяльності приватних закладів;
- варіативністю навчально-пізнавальної та інших видів діяльності учнів;
- особливістю пріоритетного аспекту діяльності закладу освіти, який є системоутворюючим і відповідає поставленій меті і завданням;
- принципами відбору змісту освіти;
- відбором та реалізацією наукових підходів до діяльності закладу освіти в цілому та управління зокрема;
- типом загальноосвітнього навчального закладу приватної форми власності (початкова школа, дитячий садок-школа, школа I-II ступення, ліцей, гімназія, коледж, спеціалізована з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів, школа-комплекс, школа повного дня та ін.);
- профілем навчання та особливостями допрофесійної підготовки учнів;
- рівнем творчого потенціалу педагогічного й учнівського колективів;
- рівнем навчально-матеріального забезпечення.

У процесі профільного навчання основне призначення учня вбачається у виявленні свого внутрішнього потенціалу, в розкритті та реалізації себе відповідно з індивідуальними можливостями. У кожному учневі в процесі такого навчання розкривається те краще, на що він здатний. Школярі не лише засвоюють певну суму знань, але й стають конструкторами своєї освіти: ставлять мету і завдання з кожного предмета, вчать їх досягати та усвідомлювати свої результати. Такий підхід можливий на основі внутрікласної диференціації, коли кожен учень, навчаючись в одному й тому ж класі, будує власний навчальний план, індивідуальну освітню траєкторію шляхом вибору рівня вивчення кожного предмета.

Зміст освіти кожного старшокласника при такому підході буде різним. Зміст навчального предмета включає інваріантну (певний мінімум, доступний середньому за здібностями нормально розвиненому учневі – рівень стандарту) й варіативну складові.

Інваріантний компонент покликаний:

- забезпечити єдність освітнього простору країни і включає освітні галузі та базові предмети загальнонаціонального й загальнокультурного значення;
- створювати умови для розвитку учнів, оволодіння випускниками загальноосвітніх шкіл необхідним мінімумом знань, умінь і навичок для продовження освіти.

Варіативний компонент дозволяє:

- забезпечити варіативність освіти;
- урахувати освітні потреби кожного учня, можливості конкретного освітнього закладу, його соціокультурне середовище;
- більш повно реалізувати соціальне замовлення на освітні послуги;
- індивідуалізувати навчання школярів згідно з особливостями їх розвитку, інтересами і нахилами;
- реалізувати нові форми й прийоми організації освітнього процесу, що забезпечують особистісну орієнтацію школярів у освітньому просторі [1: 141].

Аналізуючи особливості загальноосвітньої приватної школи ми прийшли до висновку, що профільне навчання у ній – вид диференційованого навчання, що базується на врахуванні специфіки роботи в приватній школі, передбачає задоволення освітніх потреб, нахилів та здібностей кожного школяра, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується шляхом уведення варіативних моделей, різнорівневого змісту і комплексу організаційно-методичного супроводу. А сутність профільного навчання в приватній школі полягає в задоволенні освітніх потреб і професійних намірів старшокласників на основі варіативності моделей, різнорівневого змісту, різноманітності методів, форм і видів цілеспрямованої педагогічної діяльності.

При такому підході у центрі освітнього процесу загальноосвітньої приватної школи стане учень, його індивідуальні інтереси, запити, майбутні життєві плани. Отже, найважливішою складовою педагогічного процесу стає зміна ціннісних орієнтацій, що характеризуються переходом:

- від учіння як функції запам'ятовування до учіння як процесу розумового розвитку, який дозволяє використовувати засвоєне;
- від чисто асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованих систем засвоєння дійсності;
- від орієнтації на середнього учня до формування індивідуальних освітніх траєкторій, диференційованих і індивідуалізованих програм навчання;
- від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої морально-вольової регуляції.

Реалізація профільного навчання в приватній школі ставить ряд вимог до організації навчально-виховного процесу: по-перше, формування суб'єктної позиції старшокласника, по-друге, побудови варіативного різнорівневого змісту освіти, по-третє, впровадження сучасних освітніх технологій, по-четверте, створення повноцінного освітнього простору.

Однією з вимог забезпечення профільного навчання в загальноосвітній приватній школі є конструювання варіативного різнорівневого змісту освіти, що обумовлюється опануванням учнями одного класу змісту вибраних предметів на різних рівнях: рівень стандарту, академічний рівень та рівень профільної підготовки.

Критерії відбору змісту освіти в профільній школі можуть бути визначені поєднанням вимог профільної спрямованості і стандарту загальної освіти, потреби в цих знаннях на наступному рівні навчання і оптимальності структури навчального плану та програми навчальної дисципліни. Тобто при конструюванні змісту освіти старшої школи мають ураховуватись як індивідуально-особистісні запити кожного школяра, так і соціальне замовлення до школи, зокрема:

- формування бази знань для подальшої професійної освіти згідно освітнім потребам учня і його планам на майбутнє (предметна компетентність);
- формування способів організації індивідуальної і колективної діяльності (планування, проектування, дослідження, творчість тощо), оформлення продуктів діяльності (управлінська компетентність);
- формування способів використання різного роду ресурсів для здійснення своїх задумів (людського ресурсу, ресурсу інформаційних систем, ресурсу колективної розумової діяльності тощо) (комунікативна компетентність);
- формування способів соціалізації (включення в різні освітні, професійні та інші співтовариства) (соціокультурна компетентність).

Реформування освіти в Україні вимагає нових підходів до оновлення змісту освіти особливо старшої школи. Основою оновлення змісту освіти старшої школи стає не лише набуття школярами знань, умінь і навичок, а й їх трансформація в компетентності.

Враховуючи специфіку приватної школи, ми дійшли висновку, що зміст освіти в загальноосвітньому навчальному приватному закладі повинен бути варіативним, багаторівневим, що зумовлено, по-перше, неможливістю створення декількох профільних класів, по-друге, великою різноманітністю природних задатків, інтересів, нахилів, здібностей, здатності до навчання школярів в одному класі. Ми побудували

чотирьохрівневий зміст освіти з окремого предмета, виділивши рівень стандарту, академічний, профільний і поглиблений рівні (табл.1).

Таблиця 1.

Різномірний зміст освіти у старшій загальноосвітній приватній школі

Підстави	Рівень стандарту (інформаційно-функціональна спрямованість)	Академічний рівень (інформаційно-методологічна спрямованість)	Профільний рівень (теоретико-методологічна спрямованість)	Поглиблений рівень (теоретико-методологічна та професійна спрямованість)
Мета, яка ставиться до рівня (за критерієм застосованості знання)	Формування загально-культурних умінь; формування інформаційного та предметного поля;	Формування академічних знань і умінь;	Формування: знання методу предмета; знання способу одержання предметних знань; умінь створювати освітні продукти в рамках предмета; оволодіння способами пізнавальної, учбової і освітньої діяльності	Задоволення освітніх потреб школярів у вибраній освітній галузі; розширення і поглиблення змісту освіти на підставі власних інтересів і професійних намірів; умінь інтегрувати знання і методи предметної роботи для вирішення комплексних практичних завдань (перед професійних)
Зміст	Знання, вміння, навички, засновані на елементарних предметних поняттях	Знання, вміння, навички, засновані на розумінні основних закономірностей предмета	Зміст з частково мобільною структурою; поглиблення змісту: для розширення предметного кругозору і освоєння теоретичних основ шляхом введення курсів за вибором	Дослідницька робота: матеріал гіпотетичного змісту, проблемного змісту; теми, що відображають міжпредметні зв'язки; матеріал, що дозволяє поглибити й розширити знання з обраної теми
Структура	Визначена Державним стандартом	Визначається програмами академічного рівня, затвердженими МОН	Частково мобільна – визначається програмами, затвердженими МОН, варіативність – можливість вибору на підставі власних інтересів і намірів	Мобільна – варіативність: можливість вибору на підставі власних інтересів і намірів

У Концепції профільного навчання [2: 5] рівень профільної підготовки співвідноситься з поглибленим, але ми виділяємо окремо профільний і поглиблений рівні, адже школярі, які вибирають вивчення певного предмета на профільному рівні, мають різні пізнавальні можливості, мотивацію до навчання тощо. Поглиблений рівень дає змогу талановитому трудолюбивому школяреві не обмежуватися рамками профільного рівня, а будувати свій власний зміст з цього предмета, що відповідатиме його індивідуальним запитам, потребам, нахилам та здібностям. Ці рівні відрізняються в основному не шириною матеріалу, що вивчається, а його глибиною.

Таким чином, зміст освіти при пропонованому підході варіативний, різномірний. Учень одержує можливість не лише працювати в індивідуальному темпі, а стає справжнім суб'єктом процесу навчання, адже він ставить мету, вибирає зміст, форми й методи роботи та темп навчання. Процес навчання стає дійсно особистісно орієнтованим, відбувається диференціація не школярів, а навчального матеріалу. Освітній простір загальноосвітньої приватної школи стає середовищем, де кожен учень може реалізувати себе відповідно з властивими йому пізнавальними потребами, використовуючи всі умови для індивідуального розвитку.

Отже, оновлення змісту освіти старшої приватної школи на основі її профільності сприяє не лише активності в набутті знань, умінь і навичок, а й у переході їх у компетентності, тому нами враховувалися як особистісні запити кожного школяра, так і соціальне замовлення школі; доведено, що специфіка приватної школи вимагає варіативного багаторівневого змісту профільного навчання, це давало б можливість кожному учневі

будувати свій власний зміст з певного предмета, що відповідає його індивідуальним запитам, потребам, нахилам та здібностям. У подальшому доцільно визначити найбільш ефективні шляхи впровадження багаторівневого змісту профільного навчання в приватних загальноосвітніх школах України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шиян Н.І. Особливості профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості // Зб. наук. пр. Полт. держ. пед. ун-ту ім. В.Г. Короленка. – Серія “Педагогічні науки”. – Вип.1-2. – Полтава, 2003.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – №24.

УДК 37.035.3

В.О. Довдер

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано результати анкетування вчителів щодо їхньої готовності до впровадження в школі проектно-технологічної системи трудового навчання.

The article analysed the results of questionnaire of teachers of secondary school on a problem of their readiness to introduction of project-technological system of manual work at school.

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики особливого значення набуває впровадження в навчально-виховний процес особистісно орієнтованих педагогічних технологій. До їх числа належить і метод творчих проектів, який, у свою чергу, посідає важливе місце в проектно-технологічній системі трудового навчання.

Проектно-технологічна діяльність останнім часом усе частіше застосовується у трудовій підготовці школярів. Така ситуація склалася значною мірою завдяки тому, що в характеристиці освітньої галузі “Технологія” Державного стандарту базової і повної середньої освіти зазначено: “Основою реалізації змістовних ліній є проектно-технологічна та інформаційна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Проектно-технологічний підхід дасть можливість реалізувати варіативність у зміні трудової підготовки учнів. Уперше в стандарті галузі з’явилась шоста змістовна лінія, а саме: “Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури” [1].

Разом із тим, як підкреслює О.М.Коберник, питання здійснення особистісно орієнтованого трудового навчання науковцями розглядається досить рідко, а тому воно вимагає глибокого розуміння і осмислення вчителями необхідності здійснення навчально-виховного процесу на засадах проектно-технології [2]. Окрім того важливо з’ясувати наскільки вчителі підготовлені до впровадження проектно-технологічної системи в практику своєї роботи.

З огляду на зазначене, а також ураховуючи те, що професійна підготовка, яка передбачає сформованість певних якостей, наявність необхідних знань і вмінь, здатності до педагогічної діяльності, до останнього часу не включала детального ознайомлення майбутніх учителів із проектно-технологічною системою навчання. Виходячи із такого, можна передбачити, що педагоги не достатньо готові до впровадження даної системи в навчально-виховний процес, адже готовність, згідно з дослідженнями Ф.М. Гоноболіна, М.С. Кобзева, Н.В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, являє собою складне соціально-педагогічне утворення, яке